

Cursus Veldbiologie 2024

KNNV Alkmaar - Den Helder

informatiefolder

Cursus Veldbiologie 2024

De KNNV afdeling Alkmaar-den Helder, de vereniging voor veldbiologie, organiseert dit jaar weer een cursus veldbiologie. De lessen worden gegeven door deskundige docenten. Er zijn zes lessen en vijf daaraan gekoppelde excursies om met de opgedane kennis het veld in te gaan. Wie wat weet ziet meer en wie wat ziet wil meer weten!

De lessen worden gegeven in De lessen worden gegeven in het Clusiuscollege, Drechterwaard 10, 1824 EX Alkmaar. De excursies vinden plaats in verschillende gebieden.

De inhoud van de lessen: inleiding ecologie, vogels, kleine zoogdieren, planten, insecten en vleermuizen.

Aanmelden via de mail bij de penningmeester KNNV Alkmaar, mailadres: penningmeester@regioalkmaar.knnv.nl

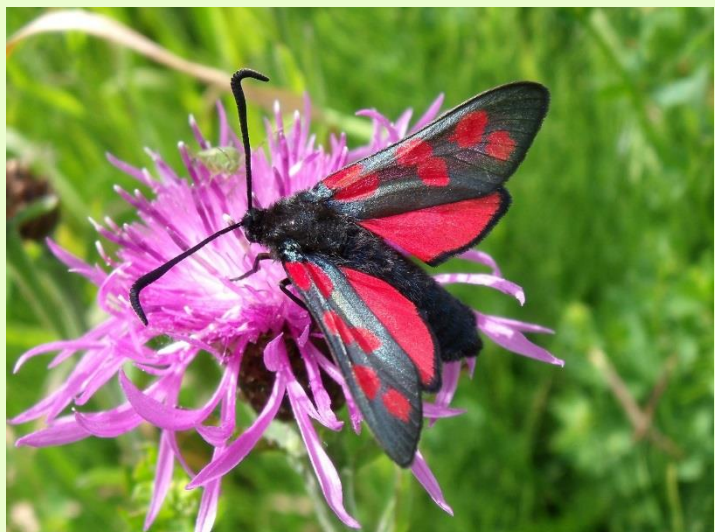
Opgeven: naam, adres, telefoonnummer en mailadres.

Daarna volgt een betalingsverzoek en als er betaald is bent u ingeschreven.

Prijs: € 75,- (Voor leden van de KNNV Alkmaar-Den Helder en het IVN Noord-Kennemerland € 55,-)
Cursusdeelnemers die nog geen lid waren, worden cursuslid en mogen het hele jaar meedoen aan alle activiteiten van onze afdeling.

Voor informatie over KNNV Alkmaar-Den Helder: www.knnv.nl/alkmaar

thema	les	excursie
Inleiding ecologie	3 april	-
Vogels	10 april	14 april, excursie
Kleine zoogdieren	17 april	21 april, excursie, Oosterhout
Planten	24 april	12 mei, excursie, Geestmerloo
Insecten	15 mei	26 mei, excursie Viaanse Molen
Vleermuizen	22 mei	22 mei, na de les

Les 1 Inleiding ecologie

docenten: John Scheepe ivn.egmonderhout@gmail.com en Jan Boshamer janboshamer@planet.nl

Op woensdagavond 3 april starten we de KNNV Cursus Veldbiologie met een introductie les over de natuur in onze directe omgeving. Behalve over de algemene zaken van de cursus, de docenten die zich voorstellen, het bespreken van de bij de lessen horende activiteiten buiten de lesavonden, excursies etc. zullen we deze avond ingaan op een aantal ecologische aspecten waarop de vijf opeenvolgende lessen aansluiten.

Daarna volgt een korte inleiding over wat 'ecologie' is. Ecologie vormt een onderdeel van biologie, de studie van het leven. Binnen de ecologie bestudeert men zowel de wisselwerking tussen organismen onderling, binnen populaties en levensgemeenschappen (de biotische milieufactoren), als de relaties met de niet-biologische omgeving (de abiotische milieufactoren). Wisselwerkingen die heel verrassend en vernuftig zijn en die ons soms zo in verwondering kunnen brengen. En ons doen begrijpen dat wij als mens deel uitmaken van maar niet het middelpunt zijn van de natuur.

Tijdens zo'n eerste les is het handig als we elkaar snel wat beter leren kennen. Na de korte theoretische introductie gaan we 'interactief' (dat is bekend onderwijsjargon voor het werken in heterogene groepjes) aan de slag met een aantal actuele stellingen over onderwerpen die in de navolgende lessen aan bod gaan komen. Tijdens dit lesonderdeel is het de bedoeling dat jullie niet alleen jezelf maar ook anderen uitdagen serieus naar de stelling te kijken en wellicht ook écht stelling te nemen. Deze eerste bijeenkomst moet vooral 'prikkelend', uitdagen om zelf goed rond te kijken, je te verwonderen en met elkaar na te denken over de vele verbanden die er tussen plant, dier en mens bestaan.

Tijdens de excursies die aan de lessen verbonden zijn gaan we vooral deze ecologische aspecten met elkaar nader bekijken. De KNNV Veldcursus is te beperkt om een enorme soortenkennis te willen bijbrengen. Natuurlijk is kennis over een aantal soorten gewenst om te weten waar we nou precies gaan kijken, maar veel belangrijker is het om je zelf af te vragen waarom 'dat ene randje groen' nou zo veel verschil maakt voor de biodiversiteit in je wijk.

Les 2 Vogels

docent: Tom Damm tomdamm@zonnet.nl

Vogels spreken veel mensen aan. Ze zijn gemakkelijk waarneembaar en eigenlijk overal. In deze les krijgt u een overzicht van de vogelsoorten die in uw eigen omgeving te zien zijn. Per vogelgroep worden voorbeelden gegeven wat er te zien is aan het uiterlijk en aan het gedrag. Denk hierbij aan het zoeken van voedsel en aan paarvorming. Natuurlijk wordt ook het hoe en waarom van de zang behandeld, een uniek kenmerk in het dierenrijk.

In de les over vogels worden de volgende onderwerpen behandeld:
Ordering binnen het dierenrijk

- Bouwplan
- Diversiteit
- Levenscyclus
- Gedrag
- Determinatie
- Veldonderzoek

Les 3 Kleine zoogdieren

docent: Jan Boshamer janboshamer@planet.nl

Al jaren wordt er onderzoek gedaan naar de verspreiding van kleine zoogdieren in Noord-Holland. Deze dieren laten zich niet zo gemakkelijk zien, behalve als de kat bijvoorbeeld een muis of spitsmuis gevangen heeft. Enig idee hoeveel verschillende soorten 'muizen' er in onze directe omgeving leven? Om te beginnen is de omschrijving 'muis' al een verkeerde; spitsmuizen zijn wel klein, maar zeker géén muizen! Spitsmuizen zijn insecteneters en daarmee eerder verwant aan de mol en egel. En dan zijn er nóg twee groepen die behalve het 'muis' in hun naam, niets met elkaar gemeen hebben. Dit zijn de woel- en ware (echte) muizen.

Waterspitsmuis

Op 17 april 2023 gaan we wat dieper in op deze kleine zoogdieren. Behalve hun ecologie kijken we ook naar hun plaats in de voedselketen en hun belang voor het complete ecosysteem. Terloops kijken we naar de verhouding die wij als mens hebben t.o.v. verschillende inheemse zoogdieren zoals de vos en tegenwoordig ook weer de wolf. Natuurlijk komen behalve de 'kleine' zoogdieren ook verschillende andere zoogdieren aan bod die we in onze omgeving, tot soms vlak bij huis, tegen kunnen komen.

Tijdens de excursie op zondag 21 april gaan we daadwerkelijk een aantal dieren bekijken. In de dagen voor de excursie zijn er in het Oosterhoutpark / Viaanse Molen (nu nog niet bekend) twee transecten met inloopvallen uitgezet. Hoewel er natuurlijk nooit 100 % kans op succes is, moet het raar lopen als we niet een aantal dieren vangen, dan kunnen we ze goed bestuderen.

Met de kennis die je deze avond en tijdens de excursie opdoet, ga je de prooien van door de wijk stropende katten met heel andere ogen bekijken!

Longworth inloopval met woelmuiskeutels

S'aignent oi que; mais ote
Et' mais o'nes uo' m'cote
Comment sans un belame
Le mal q'leot & la parue
'e tr'it' qui la chieure fist

Les 4 Planten

docent: Tineke Dekker artibreladi@gmail.com

Geniet u van wilde planten tijdens wandelingen maar wilt u hier graag meer over weten? Op de plantenvond van de cursus wordt u wegwijs gemaakt in de wereld van de plantendeterminatie. U maakt tijdens deze avond kennis met verschillende inheemse plantenfamilies en -soorten en u leert hoe u ze van elkaar kunt onderscheiden.

Er wordt gekeken naar verschillende kenmerken die belangrijk zijn bij determinatie zoals de vorm van bladeren, bloemen, stengels e.d. Tevens wordt aandacht besteed aan verschillende boeken en determinatiesleutels die beschikbaar zijn om te bepalen welke plant men in handen heeft. Er zullen ook planten aanwezig zijn waarmee geoefend kan worden.

Daarnaast zal ook aandacht besteed worden aan interacties tussen planten en hun omgeving: Hoe worden zij beïnvloed door andere organismen en zaken als temperatuur, vochtgehalte, beschikbaarheid van voedingsstoffen.

Tijdens de excursie bezoeken we het park Geestmerloo, gelegen tussen het Geestmerambacht en Daalmeer-Noord. Dit is een vrij nieuw park dat zich in een paar jaar tijd leuk heeft ontwikkeld en waar ondertussen een steeds grotere diversiteit aan planten en dieren te vinden is.

Les 5 Insecten

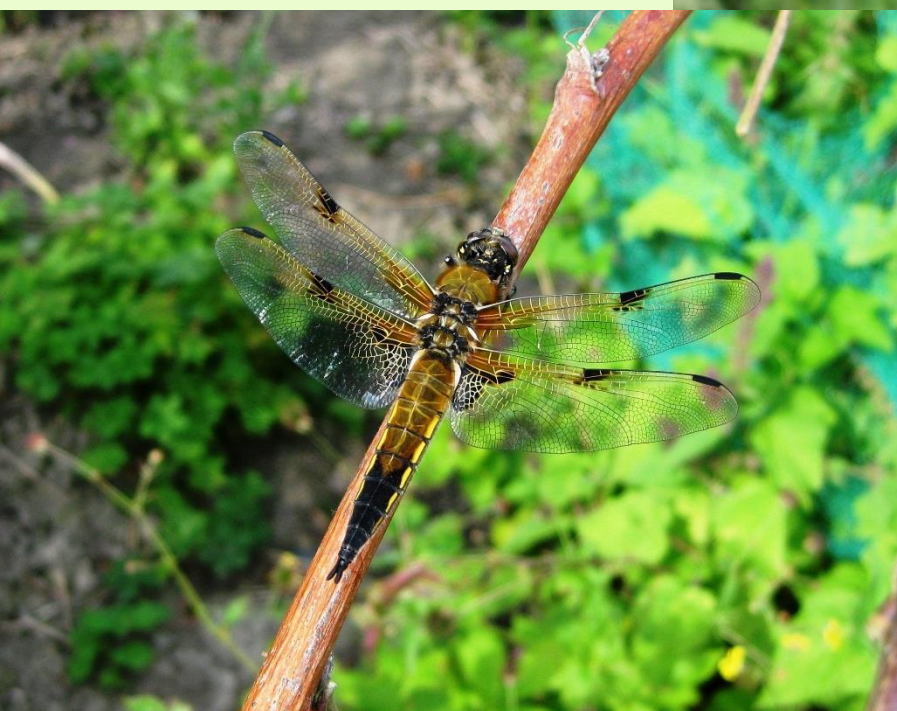
docent: Tom Damm tomdamm@zonnet.nl

In deze les worden de verschillende insectenorden behandeld. Omdat ongeveer de helft van het aantal soorten in Nederland een insect is, zal dat voornamelijk gebeuren aan de hand van de min of meer bekende groepen, zoals vliegen en muggen, vlinders, libellen, kevers en bijen, wespen en mieren e.d.. De onbekendere groepen worden slechts aangestipt, zoals de waaivleugeligen, de vlooien en de stofluizen. Er worden voorbeeldsoorten gebruikt om bijvoorbeeld de grote verschillen in levenscyclus te schetsen.

Het is de bedoeling dat de cursisten zelf op zijn minst kunnen aangeven waarom spinnen, pissebedden en duizendpoten geen insecten zijn, waarom een bepaald insect een wants is en geen kever en dat ze leren wat het verschil is tussen een bij en een vlieg. En wat er bij het vangen en determineren allemaal komt kijken: dat verschilt sterk per groep.

In de les over insecten worden de volgende onderwerpen behandeld:

- Ordening binnen het dierenrijk
- Bouwplan
- Diversiteit
- Levenscyclus
- Gedrag
- Determinatie
- Veldonderzoek

Les 6 Vleermuizen

docent: John Scheepe ivn.egmonderhout@gmail.com

De associatie van veel mensen bij het noemen van vleermuizen is vaak zoiets als geheimzinnig, bloeddorstig, mysterieus of intrigerend.

Geheimzinnig, mysterieus? Begrijpelijk, want je ziet en hoort de vleermuis bijna niet hoewel ze in onze directe nabijheid leven. In de schemer en in een flits fladderen ze over je heen.

Bloeddorstig? Dat beeld werd onterecht door Bram Stoker versterkt met zijn Graaf Dracula als vampier.

Wereldwijd gezien voeden slechts 3 van de meer dan 1.100 soorten vleermuizen zich met bloed(druppels). En nog geen twee procent voedt zich met vlees of vis. De overige zijn vegetarisch of insectenetend.

Intrigerend? Ja, dat zijn ze zeker. Zij lijken qua bouw op vele andere zoogdieren, de mens daarbij inbegrepen. Maar onderscheiden zich van de andere zoogdieren door hun prehistorische vleugels waarmee ze echt op eigen kracht kunnen vliegen.

In de les zullen de volgende onderwerpen aan de orde komen:

- Wat is nou een vleermuis?
- Hoe is de vleermuis gebouwd?
- Wat eet een vleermuis?
- De levenswijze door de seizoenen heen, van winter tot winter.
- Echolocatie.
- De ecologie van de vleermuis.

De meeste informatie heeft betrekking op de vleermuizen die in Nederland voorkomen, maar er wordt ook wat verteld over vleermuizen wereldwijd.

De les wordt besloten met een wandeling Rekerdijk waar m.b.v. batdetectors hopelijk wat vleermuizen "gescoord" kunnen worden.